

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Socializační vliv kultury na odsouzené ve výkonu trestu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:

Vladimír Fojtík

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma **Socializační vliv kultury na odsouzené ve výkonu trestu** zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Hruškách dne 5.4.2012

.....

podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D., za odbornou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce.

Vladimír Fojtík

OBSAH

Úvod

1. Základní pojmy

- 1.1 Výkon trestu
- 1.2 Osobnost odsouzeného
- 1.3 Klasifikace odsouzených obecně
- 1.4 Klasifikace odsouzených vztahujících se k procesu socializace

2. Péče o odsouzené

- 2.1 Vychovatel
- 2.2 Sociální pracovník
- 2.3 Psycholog
- 2.4 Speciální pedagog

3. Programy zacházení s odsouzenými

- 3.1 Obsah programů zacházení
- 3.2 Překážky v realizaci programů zacházení

4. Praktická část

- 4.1 Cíl šetření
- 4.2 Socializace odsouzených ve výkonu trestu
  - Odívání odsouzených osob
  - Hygiena odsouzených osob
  - Stolování odsouzených osob

5. Působení etické stránky výchovy na odsouzené ve výkonu trestu

- 5.1 Působení krásy umělecké
- 5.2 Působení krásy mimoumělecké

6. Postpenitenciární péče

- 6.1 Subjekty postpenitenciární péče
- 6.2 Propuštění odsouzeného z výkonu trestu a jeho zařazení se do života

Závěr

Resumé

Anotace, klíčová slova

Seznam použité literatury

Úvod

Kriminalita a další sociálně patologické jevy velmi úzce souvisí se stavem společnosti. Jsou jeho trvalou součástí, citlivě reagují na společenské změny, problémy a způsoby jejich řešení. Zároveň lze z jejich popisu a hodnocení vyvodit kvalitu společnosti a její možný vývoj.¹

Z tohoto pohledu je současná situace kriminality zejména mladých lidí, jejího podílu na dalších sociálně patologických jevech např. narkomani, alkoholismu, hazardních hrách, prostituci, rasismu, členství v závadových partách a problémových sektách apod. značným společenským problémem. Je zralá na radikální společenská řešení včetně důrazných preventivních opatření.

Ve srovnání s minulostí dochází více ke kriminalitě mladých lidí a také k dalším změnám. Roste brutalita i agresivita pachatelů a výrazně se snižuje jejich věková hranice. Novými kriminálními jevy, s nimiž se lze setkat především ve velkých městech, je vytváření gangů, zneužívání dětí a mladých lidí organizovanými skupinami profesionálních zločinců. Nové možnosti jsou dány jednodušším stykem s cizinou, možnostmi pohybu po celém území republiky i mimo ni, podstatně větší nabídkou možností utratit vlastní či cizí peníze, atraktivností svodů určených především mladým lidem.

Velká část obyvatelstva se stále častěji stává obětí některého z trestných činů. Lidé se více bojí, ztrácejí pocit bezpečí, oslabuje se jejich důvěra vůči státu i zákonům. Jsou přesvědčeni, že jim není a do budoucna nebude poskytována spolehlivá ochrana. Kriminalita se tak stává otázkou především politickou.

Kriminalita představuje mimořádně komplexní společenský fenomén a komplexně je třeba taky přistupovat k její kontrole a potlačování. Jakékoliv jednoduché a snadné řešení, které nabízí tvrdá trestní represe, v dnešních podmínkách postačit nemůže. Vedle represe se proto počítá, jako druhá cesta kontroly kriminality, prosazování prevence. V této souvislosti se nabízí celá řada otázek zaměřených nejen na příčiny vzniku tohoto stavu, ale i na důvody jeho existence a trvání a samozřejmě i na možnosti jeho řešení. V trestné činnosti mladistvých a mladých dospělých se projevuje dluh společnosti vůči sociálním potřebám jedinců. V tomto dluhu je obsažena nevhodná atmosféra v celé společnosti, krize rodiny, malá péče školy, nedostatek výchovných osobností v našem životě a vzájemná lhostejnost.

---

¹ Kraus, B., Hroncová, J. Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007

Kriminalita a resocializace pachatelů trestných činů není jen výhradně problémem osobnosti člověka, ale současně i problémem politickým, ekonomickým, problémem životního stylu a mnohdy i předsudků.

Cílem mé bakalářské práce je posoudit socializační vliv kultury na odsouzené ve výkonu trestu a zjistit, které faktory k tomu přispívají.

Vzhledem k tomu, že pracuji ve Věznici Břeclav, chci ve své bakalářské práci nastínit základní problematiku socializace odsouzených, osvětlit programy zacházení s odsouzenými osobami a jejich přechod do normálního, běžného života za použití programů resocializace. Vězeňské zařízení a život v něm je přece jen něco jiného, než je život a pohyb osob v běžném životě.

Práci jsem rozdělil do několika částí, vedle části teoretické je i praktická část.

Praktickou část jsem zaměřil na výkon trestu ve Věznici Břeclav, a to na:

- socializaci odsouzených ve výkonu trestu se zaměřením na odívání, hygienu a stolování
- působení krásy etické stránky výchovy na odsouzené ve výkonu trestu – především na působení krásy umělecké a mimoumělecké

1. Základní pojmy

1.1 Výkon trestu

Nedotknutelnost osobní svobody jednotlivce je v současnosti zakotvena ve všech lidskoprávních předpisech. Toto základní lidské právo může být omezováno pouze ze zákonných důvodů, a to za určitých podmínek. Případy takového omezení představují především trest odnětí svobody a výkon vazby.

Zásah do osobní svobody je natolik výrazným omezením práv člověka, že limity pro jeho uplatnění jsou pochopitelně zakotveny v Ústavě ČR² (dále jen „Ústava“) a Listině základních práv a svobod³ (dále jen „Listina“ nebo „LZPS“). Čl. 2 odst. 3 Ústavy říká, že: *„Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.“* Dále odst. 4 stanoví *„Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“* Na tato ustanovení navazuje Listina v čl. 7, který stanoví zákaz mučení a podrobení krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Čl. 8 Listiny dále přibližuje možnosti omezení osobní svobody. Čl. 10 Listiny pak zmiňuje, že každý má právo na zachování lidské důstojnosti.

Na základě čl. 10 Ústavy je nutno při posuzování ochrany osobní svobody jednotlivce zohlednit existenci celé řady mezinárodních úmluv. Jedním ze základních dokumentů zakotvujících ochranu lidské důstojnosti na mezinárodní půdě je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, dále Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (neboli Evropská úmluva o lidských právech), Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání a Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Základní zákonný rámec upravující výkon trestu odnětí svobody představují zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů⁴ (dále také „TZ“) a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů⁵ (dále také „TŘ“). Dále pak je to zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů⁶ (dále jen „ZVTOS“), který je blíže doplněn vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody⁷ (dále jen „ŘVTOS“). Z těchto norem vycházejí nařízení generálního ředitele (dále „NGŘ“) a metodické pokyny ředitelů odborů Generálního

---

² 1/1993 Sb., Usnesení předsednictva ČNR Ústava ČR

³ 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

⁷ Zákon č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

ředitelství Vězeňské služby. Na základě uvedené legislativy vydává ředitel věznice s ohledem na podmínky v konkrétní věznici Vnitřní řad.⁸

Účel trestu, který byl v předchozím trestním zákoně explicitně uveden, v novém trestním zákoníku přímo definován není. Nicméně nadále platí, že primárními účely trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, resp. přečinů, zabránění v páčání další trestné činnosti a zejména výchova k řádnému životu. Přitom je však třeba mít stále na zřeteli, že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody (tzv. efekt prisonizace či kriminální infekce); tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění řádný život v souladu se zákonem.⁹

Výkon trestu odnětí svobody je zajišťován ve věznicích typu:

"A" - s dohledem

"B" - s dozorem

"C" - s ostrahou

"D" - se zvýšenou ostrahou

Jednotlivé typy věznic se od sebe liší mírou ostrahy odsouzených. Nejvolnější režim pro odsouzené je v typu věznice s dohledem a nejpřísnější se zvýšenou ostrahou. Odsouzené do příslušného typu věznice zařazuje soud podle závažnosti trestných činů, délky trestů, stupně a povaze narušení pachatele. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody může soud přehodnotit své původní rozhodnutí a přeřadit odsouzeného do jiného typu věznice¹⁰.

1.2 Osobnost odsouzeného

Odsouzený začíná svůj pobyt ve věznici na nástupním oddělení věznice. Má určitá práva, ale i povinnosti, což je vymezeno zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a vězeňským řadem. Odsouzený je povinen podrobit se lékařské prohlídce tzv. vstupní vyšetření. Věznice má jmenovanou komisi, kterou tvoří většinou speciální pedagog, psycholog, lékař, sociální pracovník a vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu. Komise resp.

---

⁸ Sochůrek, J. Kapitoly z penologie, II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňými. 1. Vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, ISBN 978-80-7372-204-3

⁹ Sochůrek J.: Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání, 1. Vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, ISBN 978-80-7372-203-6.

¹⁰ <http://www.vscr.cz>

lékař následně stanoví penitenciární diagnózu (diagnóza dalšího duševního a osobnostního vývoje odsouzeného ve vztahu k výkonu trestu).

Odsouzení se pak podle penitenciární diagnózy rozdělují a mělo by nastoupit také rozdílné zacházení s jednotlivými odsouzenými.

V další části práce budu vycházet z publikace Psychologie v právu¹¹.

V České republice nebyl dosud formulován jednotný systém klasifikace odsouzených ani rozdílného zacházení s nimi. V západoevropských státech však existuje celá řada klasifikačních systémů, které se opírají o osobnost a její poruchy. Při jejich vytváření převládal typologický přístup. Jednou z nejlépe propracovaných typologií odsouzených je klasifikační schéma Jesnessovo. Schéma zahrnuje tyto typy osobností odsouzených:

- socializovaný, přizpůsobivý,
- nezralý, pasivní,
- neurotický, úzkostný,
- nezralý, agresivní,
- kulturou podmíněný,
- vůdce,
- neuroticky se odreagovávající,
- neurotický, depresivní.

Ne všechny výše uvedené typy odrážejí skutečné vnitřní příčiny kriminálního chování, a to bez ohledu na přiměřenost jednotlivých programů zacházení. Faktem je, že trest odnětí svobody v každém případě mění chování i osobnost jedince. Tato změna závisí především na způsobu výkonu trestu.

Při jednání s uvězněnými osobami, a všech úvahách o nich nesmíme zapomenout, že všichni vězni jsou lidé. Při použití parafráze vězně musím odsouzené považovat za subjekty, nikoli za objekty. Nezáleží na tom, pro jaký trestný čin byli obžalováni nebo odsouzeni, jde stále jen o lidské bytosti s právem na respekt. Uznání tohoto faktu se musí projevit u vězeňského personálu při vykonávání jejich každodenní práce.¹²

---

¹¹ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S.: Psychologie v právu. Praha: C.H.Beck, 1997

¹² Coyle, A. Řízení věznic v čase změn. Praha: Tiskárna Pankrác, 2004. ISSN 1213-9297

1.3 Klasifikace odsouzených obecně

V podstatě se jedná o rozdělování vězňů do skupin nebo tříd tak, aby se mohli účastnit stejného nebo podobného nápravného zařízení. Zařazení do tříd a jejich vytváření dle způsobů zacházení umožňuje individuální výchovnou práci s odsouzenými a musí být zároveň v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly¹³. Evropské země se shodují v potřebě klasifikace odsouzených podle způsobu zacházení s nimi, na následujících principech:

- od všech uvězněných osob je třeba oddělovat skutečně nebezpečné odsouzené, kteří budou vyžadovat umístění do zařízení se speciálním bezpečnostním charakterem,
- od všech odsouzených je třeba oddělovat mentálně defektní a psychopatické vězně, kteří vyžadují speciální lékařskou, psychiatrickou a psychologickou péči,
- od osob vyžadujících standardní zacházení musí být odděleni mladiství, prvotrestaní a všichni ostatní odsouzení, kteří jsou vhodní pro polootevřená, otevřená oddělení věznic.

1.4 Klasifikace odsouzených vztahujících se k procesu socializace

Socializace jedince v průběhu života je jeho celoživotním biologickým, psychickým a sociálním zráním. Sociálním zráním rozumíme přebírání rolí, s nimi spojených norem a hodnot odpovídajících věku a pohlaví, účast na jejich vymezování, předjímání rolí, které již nejsou v daném věku a situaci funkční. Do života každého jedince zasahují jak události jedinečné (nemoc, smrt blízké osoby), tak celospolečenské (krize, války apod.). V běžném (normálním) vývoji jedince patří k nejvýznamnějším událostem takové, které se v určité společnosti týkají většiny např. první příchod do školy, sňatek, narození dítěte apod., které průběh a prožívání každodennosti zásadně mění, a to způsobem typickým pro množství lidí určité věkové skupiny, pohlaví, v některých případech i sociálního statusu. Neúspěšná socializace je pak problémem jak pro jedince, tak i pro společnost.

Pokud jde o pojem resocializace pak jde o proces, kdy se předpokládá, že u jedince už došlo k jisté socializaci tzn. ke kontaktu se sociálními normami a hodnotami. Ne vždy však byly tyto normy jedince ve shodě s těmi, které zastává většinová společnost.

---

¹³ Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha - Pankrác

Pro potřeby výchovného resp. resocializačního působení na odsouzené se pro vězeňskou praxi užívá klasifikace, která se vztahuje k procesu socializace a podle ní lze rozdělit odsouzené na čtyři základní typy:

Prosociální typ – představuje jedince, kteří jsou orientováni na navyklé a legální normy, tito odsouzení jsou více přizpůsobeni ke kontaktům s personálem věznice než s asociálními skupinami odsouzených, ovlivněnými vězeňskou subkulturou. Mají více kontaktů mezi sebou než s ostatními typy vězňů. Nejvíce jedinců tohoto typu se nachází mezi prvotrestanými. Z hlediska spáchání trestného činu se jedná o jedince, kteří podleli vlivu situace. Patří sem např. pachatelé násilných trestných činů, kteří jednali pod extrémním sociálním nebo psychickým tlakem, jsou naivní, pokud jde o kriminální praktiky, mají málo znalostí o organizovaných zločinech a málo kontaktů s jejich pachateli. Jejich vztahy v rodině jsou těsné. Mají největší předpoklady pro nápravu svého chování a šanci znovu zařazení do společnosti.

Antisociální typ – představuje jedince, kteří jsou orientováni na kriminální normy, mají nejen kontakty k personálu, ale velmi rozsáhlé směrem ke spoluvězňům, mimo asociální typy. Začínají s pácháním trestných činů obvykle již v mladickém věku. Jsou nejčastěji pachateli trestných činů loupeže, vloupání, krádeže aut, ublížení na těle aj. Tento typ odpovídá deviantně socializovanému jedinci.

Pseudosociální typ – pro jedince tohoto typu je příznačné střídání systému norem. Jedinci tohoto typu zdůrazňují více osobní zisk než kolektivní hodnoty. Vyznačují se labilním systémem norem a nespolehlivostí. Mají stejné kontakty k personálu ústavu jako ke spolu odsouzeným. Charakteristickým znakem sociálního prostředí, z něhož pocházejí je nedůsledná, nedostatečná výchova v disharmonické rodině. Vyznačují se dobrými hereckými schopnostmi.

Asociální typ – představuje jedince, kteří postrádají podobně jako jedinci pseudosociální normativní vazby. Mají nedůvěru a úzkost před každým druhem osobního vztahu, nenavazují mnoho kontaktů ani se spoluvězni, ani s personálem věznice. Mají ze všech čtyř jmenovaných typů nejdelší kriminální kariéru. Velmi často recidivují. Jejich sociální vývoj se vyznačuje špatnou péčí ze strany rodičů a celkovou zanedbaností. Jejich sociální schopnosti jsou málo vyvinuty.

Proces zacházení s odsouzenými u jednotlivých typů klade odlišné požadavky na jeho realizaci. Možnost jeho realizace záleží na individualitě každého odsouzeného. Proces socializace by měl navázat na proces zacházení s odsouzenými v přítomnosti.

V závěru této kapitoly chci ještě uvést, že na téma klasifikace odsouzených jsem absolvoval školení v Institutu vzdělávání Vězeňské služby ve Stráži pod Ralskem. Školení bylo také věnováno odkazu Doc. PhDr. Jiřího Čepeláka CSc., který byl průkopníkem novodobé české penologie (pozn. penologie – odborná nauka, která se zaměřuje na ukládání a výkon soudních trestů včetně věznění z hlediska jejich účinnosti na snižování kriminality a recidivy).¹⁴

---

¹⁴ Petráčková, V., Kraus J. a kol: Akademický slovník cizích slov, heslo penologie, Praha: Academia 1995

2. Péče o odsouzené

2.1 Vychovatel

O odsouzené ve věznicích pečují vychovatelé. Jedená se v podstatě o celodenní styk vychovatele s odsouzenými. Vychovatel, kromě svých dalších povinností řídí veškerou činnost na svém oddělení, pomáhá řešit pracovní i soukromé problémy odsouzených osob. Pro vychovatele je důležité to, aby znal rodinnou anamnézu každého odsouzeného, protože i nejrůznější maličkosti, které se mohou jevit jako banální problémy, mohou vyvolat velké problémy a nepříjemnosti.

Vychovatel musí při svém působení na oddělení mít u odsouzených náležitý respekt. Respekt nevyplývá jen z pozice nadřízený – podřízený, ale musí vyplývat z přirozené autority. Jde vlastně o umění jednat s lidmi, naslouchat jejich problémům, jeho chování by mělo být jak skromné, ale také důrazné vystupování se smyslem pro spravedlnost.

Ze svého působení ve věznici vím, že práce vychovatele s odsouzenými osobami je psychicky náročná a vyžaduje spolupráci s dalšími specialisty věznice, a to sociálním pracovníkem, speciálním pedagogem a vězeňským psychologem.

2.2 Sociální pracovník

Základem práce sociálního pracovníka je pomoci odsouzeným osobám ve výkonu trestu (partnerské, pracovní problémy). Sociální pracovník se také podílí na skupinových aktivitách. Je-li to potřeba, připravuje svatby odsouzených osob ve věznici. Jak bude k jednotlivým problémům přistupovat, je na úvaze sociálního pracovníka, vždy však s ohledem na konkrétní situaci. Sociální pracovník by neměl odsouzené jen obsluhovat, ale měl by je vést k samostatnému aktivnímu řešení vlastních sociálních problémů a v neposlední řadě je připravovat na výstup z věznice a zařazení se do plnohodnotného života.

2.3 Psycholog

Hlavním posláním psychologa věznice je okamžitý zásah v krizových situacích odsouzených. Pomoc je tak poskytována psychologickými prostředky, kdy odsouzené osobě, která je ve stresu, je potřeba poskytnout pomoc a navrhnout řešení pro vězeňský personál. Základní takovou metodou krizové intervence je diagnosticko – terapeutický rozhovor.

V tomto případě je důležitá taktnost, umění naslouchat, empatie a vytvoření neformální atmosféry porozumění a sdílnosti.

K základním činnostem psychologa patří:

- psychologická diagnostika odsouzených osob,
- podílí se na socioterapeutických skupinách,
- provádí nácvik relaxačních technik dle zájmu odsouzených osob,
- stanovuje individuální nebo skupinovou terapii,
- podílí se na zkoumání příčin mimořádných událostí,
- provádí výběr odsouzených osob do pracovního zařazení.

2.4 Speciální pedagog

Speciální pedagog je hlavním garantem programů zacházení s odsouzenými osobami. Může uplatňovat kázeňskou pravomoc. K jeho dalším činnostem ve věznici patří organizování zájmových a sportovních kroužků, jazykové kurzy a další kroužky. Speciální pedagog vede podle potřeby individuálně samostudium odsouzených osob v různých oborech a zodpovídá za veškerou dokumentaci o výchovném vedení odsouzených. K další činnosti speciálního pedagoga patří také organizování hromadných vycházek odsouzených osob mimo areál věznice nebo různé sportovní aktivity.

Každá osoba ve výkonu trestu má právo v případě potřeby písemně požádat o pohovor s výše uvedenými specialisty věznice, kteří jsou povinni poradit a pomoci při řešení konkrétních problémů.¹⁵

V závěru této kapitoly bych chtěl uvést, že výše uvedení specialisté se starají o odsouzené osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. Jde o povolání, které má zvláštní pracovní nároky, jedná se o přímou pomoc člověka člověku. Specialisté pracují s konkrétní osobou v takovém rozsahu, aby jim dotyčná osoba důvěřovala a cítila se bezpečně. Tato práce je náročná, přináší velkou zátěž i rizika.¹⁶

---

¹⁵ NGŘ VS ČR č. 26/2006, kterým se stanoví úkoly občanských zaměstnanců a příslušníků VS ČR při zabezpečování VTOS

¹⁶ Kopřiva, K. Lidský vztah jako součást profese. Praha:Portál, 1997

3. Programy zacházení s odsouzenými

Individualizace zacházení s odsouzenými na základě hodnocení rizik a potřeb je základním předpokladem pro realizaci programů zacházení. Při realizaci programů zacházení je nutné věnovat pozornost jejich počtu podle zásady - ne mnoho a formálně, ale raději méně a efektně.

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 klade důraz zvláště na:

- aktualizaci a přizpůsobení programů podle jednotlivých oblastí (pracovní, speciálněvýchovné, vzdělávací, atd.) tak, aby logicky navazovaly na systém hodnocení rizik a potřeb,
- rozšíření dosavadní nabídky programů o skupinu standardizovaných programů orientovaných nejen na eliminaci konkrétních rizik spojených s pácháním některých druhů trestné činnosti,
- vytvoření společných standardizovaných programů s probační a mediační službou ČR pokrývajících období před a po propuštění z výkonu trestu.¹⁷

Právní úprava programů zacházení v České republice je upravena zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů¹⁸ (dále jen „ZVTOS“) a vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů¹⁹ (dále jen „ŘVTOS“). Další podrobnosti, týkající se programů zacházení, jsou uvedeny v předpisech Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR²⁰ a zákoně č. 555/1992 Sb., O Vězeňské a justiční strážích České republiky, ve znění pozdějších předpisů²¹.

V ustanovení § 2 odst. 2 ZVTOS je stanovena povinnost jednat s osobami ve výkonu trestu tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovat takové postoje a dovednosti odsouzených, které jim pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život, tzv. resocializace odsouzených osob. Proces resocializace je vykonáván pomocí programů zacházení. Lze tedy shrnout, že programy zacházení jsou výchovným prostředkem, prostřednictvím něhož jsou odsouzené

---

¹⁷ Koncepce rozvoje Českého vězeňství do roku 2015, příloha časopisu České vězeňství

¹⁸ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Zákon č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ <http://www.vscr.cz>

²¹ Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážích České republiky, ve znění pozdějších předpisů

osoby vedeny k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a zároveň slouží k naplňování účelu výkonu trestu²².

3.1 Obsah programů zacházení

Program zacházení obsahuje pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity s odlišným přístupem ke každé odsouzené osobě při jejich realizaci. Je vytvářen v součinnosti s každým jednotlivým odsouzeným, který vykonává trest odnětí svobody delší než tři měsíce a za účasti odborných zaměstnanců věznice.

Při tvorbě konkrétního programu zacházení se vychází z nabídky aktivit, která je podle prostorových, personálních a finančních podmínek věznice pravidelně aktualizována.

Hlavním cílem programu zacházení s odsouzeným je vytvoření předpokladů pro návrat do civilní společnosti tak, aby jedinec odstranil ze svého života vzorce chování vedoucí k páčání trestné činnosti. Při tvorbě programů je důležitá osobnost odsouzeného, jeho zájmy, postoje a potřeby. Odsouzeným jsou nabízeny různé aktivity, do kterých se mohou zapojit a záleží jen na nich, co si vyberou. Po schválení programu ředitelem věznice je pro odsouzeného program závazný a musí ho plnit.

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu zacházení stanoveného vnitřním řádem věznice. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající jeho zdravotnímu stavu. Minimální program zacházení je určen pro jednak pro odsouzené s krátkodobým trestem do šesti měsíců, jednak pro ty odsouzené, kteří odmítnou širší program zacházení vypracovaná ve shodě s jejich osobností.

Proces zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu je prováděn:

- *obecnými metodami zacházení s vězni* tj. metodami stanovenými zákonem, předpisy, rozkazy a dalšími normami vztahujícími se na stejné zacházení se všemi odsouzenými, zajišťující pořádek, kázeň, hygienu, práva a povinnosti vězňů; umožňují fungování věznice, nelze jimi však dosáhnout trvalé změny v chování na sociálně žádoucí,

---

²² České vězeňství č. 2/2011, Praha, VS ČR, ISSN 1213-9297

- *speciálními metodami zacházení s vězni* tj. metodami pedagogickými, sociálními, psychologickými, zaměřenými na individuální i skupinové formy práce s odsouzenými; tato metoda si klade za cíl působit na změnu chování vzhledem k individuálním problémům vězně.

V realizaci procesu zacházení s odsouzenými se považuje za nutné používat obecných a speciálních metod přizpůsobených pro jejich určité kategorie. Tyto vedou k zažití sociálních norem a naučení se společensky přijatelných forem chování.

Cílem minimálního programu zacházení je vyplnit volný čas odsouzených podle jejich motivace, zájmů a závažnosti spáchané trestné činnosti, usměrnit nežádoucí činnosti do oblasti vzdělávací, terapeutické a zájmové. Jeho významný základ tvoří pracovní činnost odsouzeného, odpovídající jeho zdravotnímu stavu.

Každým programem zacházení prostupuje snaha po jakési mravní nápravě odsouzeného a změnami v jeho chování a jednání. Nejméně tři měsíce před propuštěním se pro odsouzeného vytvářejí podmínky pro jeho samostatný způsob života a zpracovává se program zacházení před propuštěním.

3.2 Překážky v realizaci programů zacházení

Proces zvýšené adaptace na život ve vězeňských podmínkách tzv. *prisonizace* podstatně snižuje, až anuluje pravděpodobnost *readaptace* a *reintegrace* odsouzeného do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Tento proces má dvě složky, a to *institucionalizaci* a *ideologizaci*.

Institucionalizace představuje adaptaci na vysoce organizovaný vězeňský život, který je spojený se ztrátou aktivity, iniciativy. Lze jí chápat jako důsledek manipulativní výchovy zaměřené na kázeň a pořádek bez respektování individuálních potřeb odsouzených; je příznačná hlavně pro velké věznice.

Ideologizace znamená přijetí subkulturní ideologie, což představuje přijetí subkulturních norem, pravidel a zvláštního jazyka tzv. kriminálního argotu. Je projevem identifikace s kriminální subkulturou, což vede k výchově extrémního kriminálního typu. Je příznačná pro přeplněné věznice, kde je působení vězeňského personálu nedostatečné²³.

---

²³ Netík, K., Netíková, D., Hájek, S.: Psychologie v právu. Praha: C.H.Beck, 1997

Zvláštní a neformální strukturu vztahů a pozic ve skupině odsouzených s přesně vymezenými rolemi představuje tzv. *druhý život odsouzených*. Jsou jim přiřazena odpovídající práva a povinnosti a sociálně patologické chování. Kritéria výběru odpovídají hodnotové orientaci členů – fyzická síla, brutalita, bezohlednost, odolnost vůči působení okolí, nepoddajnost.

Překážkou v realizaci programů zacházení s odsouzenými může být také *personál věznice*. Realizace programů zacházení si žádá vybraný a profesionálně zdatný personál s rozvinutými sociálními dovednostmi v jednání s narušenými jedinci, odborníky, kteří jsou schopni realizovat komunikativní výchovu, která by navozovala u odsouzených motivaci ke změně jejich chování a jednání. Personál, který by chápal potřeby odsouzených, opodstatněné někdy i neopodstatněné, pro tyto osoby však důležité. Je zjevné, že pokud odsouzení cítí, že jsou chápáni i se svými problémy, je zde záruka, že i jejich vztah k personálu věznice nebude zcela odmítavý.

Personál, který jedná s odsouzenými osobami neosobně, přísně až bezohledně, pohrdavě ve vztahu k jejich problémům, volí trestající přístup k odsouzeným, jedná s nimi jako se škodlivými vyvrheli společnosti a jim najevo averzi vůči nim. V závěru tedy lze shrnout, že efektivnost procesu zacházení s odsouzenými závisí na připravenosti personálu věznice k jeho realizaci.

4. Praktická část

V začátku této kapitoly bych chtěl přiblížit historii a současnost Věznice Břeclav, kde již několik let pracuji a kde jsem prováděl šetření.

Historie

Budova Okresního soudu v Břeclavi, jejíž součástí byla okresní věznice, byla postavena na sklonku 19. století v novorenesančním duchu jako celá řada dalších veřejných budov v Břeclavi té doby.

Byla stavěna pro potřeby okresního soudu, který zde vznikl v roce 1850 po reformě státní správy způsobené revolučními událostmi roku 1848. Tehdy byla zrušena soudní pravomoc patrimoniálních úřadů (správ příslušného velkostatku, který vykonával veškeré správní a soudní pravomoci k poddaným panstvím) a se zánikem poddanství vznikly nové správní a soudní orgány. Pod pravomoc okresního breclavského soudu spadaly obce Nová a Stará Břeclav, Židovská obec Břeclav a Podivín, město Podivín a vsi Lanžhot, Kostice, Tvrdonice, Mikulčice, Týnec, Moravský Žižkov, Ladná, Velké Bílovice a Hrušky.

Okresní věznice byla určena pro krátkodobé tresty odsouzených ze spádové oblasti breclavského soudu. Ke krátkodobým trestům nastupovali odsouzení s vlastním jídlem, např. chlebem a špekem a pitím – mnohdy i s demižónem vína.

Věznice ukončila svoji činnost v roce 1953. Od roku 1959 byla budova předána Okresnímu národnímu výboru. Později zde byl až do roku 1989 vojenský útvar pohraniční stráže.

V roce 1990 byla budova převedena Okresnímu soudu, který jednu část budovy nechal zrekonstruovat pro svoji potřebu a druhá část byla určena pro stavbu věznice. S výstavbou nové věznice bylo započato na jaře roku 1993, stavba byla ukončena na jaře roku 1995. Od té doby byl také zahájen provoz vazební věznice jako objektu Vazební věznice Brno.

Současnost

Věznice Břeclav je jednou z věznic, které se nacházejí v regionu Jižní Moravy. Jako samostatný vězeňský objekt působí od 1. ledna 1997 a trvale jsou do ní umísťováni pouze muži. Do 31. 12. 2005 byla věznicí vazební. Výkon vazby byl zajišťován pro okresy Břeclav, Hodonín, Uherské Hradiště a Zlín. Oddělení pro výkon trestu odnětí svobody sloužilo pro odsouzené zařazené v dozoru.

K 1. 1. 2006 se v rámci reprofilace z vazební věznice stala věznice pro odsouzené muže zařazené do výkonu trestu odnětí svobody ve věznici s dohledem a ve věznici

s ostrahou. Celková kapacita věznice je 194 míst, z toho zůstalo 27 míst pro oddělení výkonu vazby, která je zabezpečována pro okres Břeclav a okres Hodonín.

Výkon vazby ve Věznici Břeclav

Vazba je vykonávána tzv. pevnou formou. To znamená, že celý obviněný opouští jen v případě vykonávání úkonů souvisejících s jejich trestním řízením, návštěvou lékaře, vycházek, návštěvy v návštěvní místnosti a v souvislosti s plněním programu zacházení. Mají povoleno používat vlastní televizní a rádiové přijímače. Jednou týdně mohou nakupovat prostřednictvím vězeňské prodejny. V rámci speciálních výchovných aktivit se mohou účastnit aktivit souvisejících s muzikoterapií, pracovní terapií a kroužkem výtvarných technik.

Výkon trestu odnětí svobody ve Věznici Břeclav

Jedno oddělení pro výkon trestu odnětí svobody je určeno pro odsouzené, kteří jsou soudem zařazeni do věznice typu s dohledem, druhé oddělení je určeno pro odsouzené, kteří jsou soudem zařazeni do věznice typu s ostrahou. Součástí obou jsou specializovaná oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné.

Vězni jsou zaměstnáni u podnikatelských subjektů ve městě Břeclavi a okolí. Část z nich pracuje v režii věznice jako kuchaři, údržbáři, obsluha kotelny, úklidáři a skladníci. Odsouzení mají k dispozici kulturní místnost s jídelnou, posilovnu, knihovnu a koutek s počítačem. Vzdělávání vězňů je organizováno speciálním pedagogem.

V rámci programů zacházení, které představují soubor pracovních, vzdělávacích, terapeutických a volnočasových aktivit, mají odsouzení možnost trávit smysluplně a aktivně svůj volný čas v některém ze zájmových kroužků. Největší zájem je o kondiční posilování a počítačový kroužek. Někteří odsouzení se věnují studiu cizích jazyků. Funguje zde také kroužek akvaristický a hudební.

Ve Věznici Břeclav pracuje 126 zaměstnanců, z toho 80 příslušníků vězeňské služby, ostatní jsou občanskí zaměstnanci. O jejich kulturní a sociální rozvoj pečuje komise Fondu kulturních a sociálních potřeb, jež v rámci své činnosti nabízí široké spektrum kulturních a sportovních aktivit. V rámci celoživotního vzdělávání jsou zaměstnanci zařazováni do různých specializačních kurzů a školení.²⁴

---

²⁴ <http://www.vscr.cz>

Věznice Břeclav

Pohled do dvorní části věznice

4.1 Cíl šetření a metody výzkumu

Šetření jsem prováděl v průběhu roku 2011 ve Věznici Břeclav. Hlavním cílem mého šetření bylo zkoumání života odsouzených osob ve výkonu trestu, jejich zájmy, záliby. Byly vybrány osoby z různých krajů České republiky, různých společenských vrstev, různého věku a odlišné délky výkonu trestu. Zkoumal jsem socializaci odsouzených osob ve výkonu trestu se zaměřením na jejich citové vnímání v prostředí věznice. V rámci tohoto šetření jsem využil také svých vlastních zkušeností a poznatků, získaných během svého dlouholetého působení ve věznici, kdy jsem denně v kontaktu s odsouzenými osobami.

Zkoumal jsem 20 odsouzených osob, kteří pracují ve vlastní režii věznice. Většinou se jedná o odsouzené osoby v ostraze s delšími tresty.

Abych více poznal konkrétní odsouzené osoby, jejich charakter a prostředí, v kterém se pohybují, jejich záliby, koníčky, kontakt s rodinou a mohl tak vše objektivně zdokumentovat a vystihnout ve své bakalářské práci, zvolil jsem metodu řízeného rozhovoru a položil jim několik otázek.

Základní metodou použitou v tomto výzkumu byl řízený anamnestický rozhovor, zaměřený na zjištění dat z rodinné a osobní prostředí a podmínek ve věznici. Každý vyšetřovaný jedinec byl seznámen se smyslem mé práce, jejím účelem a metodami, včetně záruk, že se jmenovitými výsledky zkoumání nebudou na základě Listiny základních práv a svobod (hlava 2, čl. 7) seznámeny nepovolané osoby. Výzkum probíhal v odpoledních hodinách v rozmezí asi 60 minut. Všem odsouzeným byly vytvořeny stejné podmínky pro průběh vyšetření se snahou o navození adekvátního pracovního ovzduší. Výzkum byl proveden dobrovolně. Několik osob však mé šetření z různých důvodů odmítlo. K chování a spolupráci ostatních odsouzených nemám vážnějších připomínek.

Popis zkoumaného vzorku

Ve své práci se zaměřuji na osoby ve výkonu trestu a výsledky uvádím do níže uvedených přehledných tabulek

Pro přehlednost jsem sestavil tabulky základních dat o zkoumaném vzorku (viz. tabulky č. 1 - 12), aby přehledně podávaly věkové, rodinné, školské a profesní charakteristiky. Zastoupení zkoumaných osob je vyjádřeno v absolutních číslech a procentech.

K dosažení cíle výzkumu byly stanoveny tyto **hypotézy**:

H 1: Trestnou činnost páchají více jedinci svobodní nebo rozvedení, s nižším věkem, intelektuální výbavou, horším prospěchem ve škole a nižší kvalifikací než ženatí s dosaženým vyšším vzděláním.

H 2: Výkon trestu většinou odsouzení vykonají v kraji, kde mají trvalé bydliště a své blízké.

H 3: Většina dotazovaných má dlouhé tresty a ve věznici už strávili delší dobu.

H 4: Většina odsouzených (většina dotazovaných v ostraze) vnímá personál pozitivně, ale nemá v podmínkách věznice možnost realizovat své záliby a věznice Břeclav pro určité aktivity nemá podmínky.

Odpovědi na položené otázky včetně jejich tabulkového zpracování

Ad1) Kolik je vám let?

4 odsouzení uvedli, že je jim od 20 - 25 let

6 odsouzených uvedlo, že je jim od 26 - 30 let

5 odsouzených uvedlo, že je jim od 31 - 35 let

3 odsouzených uvedlo, že je jim od 36 - 40 let

2 odsouzení uvedli, že je jim od 41 - a více let

Tabulka č. 1

Věk	Počet odsouzených	%
20 – 25	4	20
26 – 30	6	30
31 – 35	5	25
36 – 40	3	15
41 – a více	2	10
N	20	100

Z výše uvedené tabulky č. 1 vyplývá, že víc než 3/4, a to 75 % respondentů z 20 odsouzených je ve věku do 35 let.

Ad2) Rodinný stav?

6 odsouzených uvedlo, že jsou svobodní

6 odsouzených uvedlo, že jsou ženatí

8 odsouzených uvedlo, že jsou rozvedení

Tabulka č. 2

Stav	Počet odsouzených	%
Svobodný	6	30
Ženatý	6	30
Rozvedený	8	40
N	20	100

V tabulce č. 2 je uvedeno, že víc než polovina, a to 70 % respondentů z 20 odsouzených nemá svoji rodinu, nebo o ní přišla.

Ad3) Jaké jste dosáhl vzdělání?

3 odsouzení uvedli, že mají jen základní vzdělání

12 odsouzených uvedlo, že jsou vyučení

4 odsouzení uvedli, že mají středoškolské vzdělání s maturitou

1 odsouzený uvedl, že má vysokoškolské vzdělání

Tabulka č. 3

Dosažené vzdělání	Počet odsouzených	%
Základní	3	15
Učební obor	12	60
Středoškolské	4	20
Vysokoškolské	1	5
N	20	100

Co se týče vzdělání, pak z tabulky č. 3 vyplývá, že víc než polovina, a to 75 % respondentů z 20 odsouzených má maximálně učební obor.

Ad4) Odkud pocházíte?

11 odsouzených uvedlo, že pochází z Jihomoravského kraje

2 odsouzení pochází ze Zlínského kraje

3 odsouzení pochází z Olomouckého kraje

4 odsouzení pochází z Moravskoslezského kraje

Tabulka č. 4

Kraj	Počet odsouzených	%
Jihomoravský kraj	11	55
Zlínský kraj	2	10

Olomoucký kraj	3	15
Moravskoslezský kraj	4	20
N	20	100

Z tabulky č. 4 vyplývá, že víc než polovina, a to 55 % respondentů z 20 odsouzených pochází ze spádového kraje k místu věznice.

Ad5) Máte kontakt s rodinou?

13 odsouzených uvedlo, že má s rodinou osobní kontakt

5 odsouzených uvedlo, že má jen písemný kontakt

2 odsouzení jsou bez žádného kontaktu

Tabulka č. 5

Kontakt	Počet odsouzených	%
Osobní kontakt	13	65
Písemný kontakt	5	25
Žádný kontakt	2	10
N	20	100

Z uvedené tabulky č. 5 vyplývá, že většina z 20 odsouzených a to 65 % má osobní kontakt s rodinou a 25 % má písemný kontakt, zbývajících 10 % odsouzených z 20 nemá zcela žádný kontakt.

Ad6) Jak dlouho jste ve věznici?

6 odsouzených uvedlo, že déle jak 5 roků

4 odsouzení uvedli, že déle jak 4 roky

8 odsouzených uvedlo, že déle jak 3 roky

2 odsouzení uvedli, že déle jak 2 roky

Tabulka č. 6

Výkonu trestu v letech	Počet odsouzených	%
5	6	30
4	4	20
3	8	40
2	2	10
N	20	100

Pokud se jedná o dobu strávenou ve věznici, pak v tabulce č. 6 je uvedeno, že 40% odsouzených z 20 je ve výkonu trestu déle než 3 roky, 30 % déle než 5 let, 20% déle jak 4 roky a 10% déle jak 2 roky.

Ad7) Jak dlouho máte ještě do konce trestu?

3 odsouzených uvedlo, že déle jak 5 roků

2 odsouzení uvedli, že déle jak 4 rok

5 odsouzených uvedlo, že déle jak 3 roky

4 odsouzení uvedli, že déle jak 2 roky

6 odsouzených uvedlo, že má do konce trestu jen 1 rok

Tabulka č. 7

Do konce trestu v letech	Počet odsouzených	%
5	3	15
4	2	10
3	5	25
2	4	20
1	6	30
N	20	100

Tabulka č. 7 uvádí délku pobytu ve věznici, a to 15% odsouzených z 20 má do konce trestu ještě 5 let, 10% odsouzených má ještě do konce trestu 4 roky, 25% odsouzených 3 roky, 20% odsouzených 2 roky a zbývajících 15% odsouzených 1 rok.

Ad 8) Jaké jsou vaše záliby?

11 odsouzených uvedlo, že mají rádi sportovní hry

2 odsouzení uvedli, že mají rádi hry na počítači

1 odsouzený uvedl, že rád hraje na kytaru

1 odsouzený rád maluje

1 odsouzený rád vaří

4 odsouzení uvedli, že se jen rádi dívají na televizi

Tabulka č. 8

Záliby	Počet odsouzených	%
Sportovní činnost	11	55
Hry na PC	2	10
Hra na kytaru	1	5
Malování	1	5
Vaření	1	5
Sledování televizních pořadů	4	20
N	20	100

V tabulce č. 8 jsem uvedl, že 55% odsouzených z 20 má nejráději sportovní aktivity, 20% odsouzených se rádo dívá na televizní pořady, 10% odsouzených má v oblibě počítačové hry, 5% odsouzených hraje na kytaru, 5% odsouzených rádo vaří a 5% odsouzených rádo maluje.

Ad 9) Máte možnost realizovat své záliby ve věznici?

6 odsouzených uvedlo, že mají možnost realizovat své záliby

10 odsouzených uvedlo, že nemají možnost realizovat své záliby

4 odsouzení uvedli, že mají jen částečnou možnost v realizaci svých zálib

Tabulka č. 9

Realizace zálib	Počet odsouzených	%
Ano	6	30
Ne	11	55
Částečně	3	15
N	20	100

Pokud se jedná realizaci zálib, pak z tabulky č. 9 vyplývá, že více jak polovina a to 55% odsouzených z 20 nemá možnost realizovat své záliby.

Ad10) Jak se k vám chovají zaměstnanci věznice?

15 odsouzených uvedlo, že se k nim zaměstnanci věznice chovají slušně

3 odsouzení uvedli, že k nim zaměstnanci věznice nechovají slušně

2 odsouzení uvedli, že zaměstnanci věznice jsou vůči nim apatičtí

Tabulka č. 10

Realizace zálib	Počet odsouzených	%
Slušně	15	75
Neslušně	3	15

Apatičtí	2	10
N	20	100

V tabulce č. 10 jsem uvedl, že 75% odsouzených z 20 považuje chování zaměstnanců věznice za slušné.

Ad 11) Jak se vám věnují specialisté při programu zacházení?

13 odsouzených uvedlo, že se jim specialisté věznice nevěnují

4 odsouzení uvedli, že se jim specialisté věnují

3 odsouzení uvedli, že jim specialisté věnují jen občas

Tabulka č. 11

Realizace zálib	Počet odsouzených	%
Nevěnují	13	65
Věnují	4	20
Jen občas	3	15
N	20	100

Tabulka č. 11 ukazuje na to, že 65% odsouzených z 20 cítí, že se jim nikdo nevěnuje

Ad 12) Co byste chtěl změnit?

7 odsouzených uvedlo, že by po zaměstnání měli mít ještě nějakou sportovní aktivitu, ale podmínky ve věznici to neumožňují

6 odsouzených uvedlo, aby přes víkend měli možnost zajít ven mimo věznici (třeba do přírody)

5 odsouzených uvedlo, že by se chtělo dívat na televizi i po večerce

2 odsouzení uvedli, že by chtěli častější návštěvy rodiny

Tabulka č. 12

Záliby	Počet odsouzených	%
Sportovní aktivity	7	35
Vycházky mimo věznici	6	30
Televize po večerce	5	25
Častější návštěva rodiny	2	10
N	20	100

Možné změny ve věznici jsou uvedeny v tabulce č. 12, a to více jak 90% odsouzených z 20 nemá možnost uplatňovat své záliby, nebo jen částečně.

Shrnutí a interpretace výsledků výzkumu

Praktickou část, tzn. výzkum, jsem zaměřil na zkoumání života odsouzených osob ve výkonu trestu, na jejich zájmy, záliby. Výzkum jsem prováděl metodou řízeného rozhovoru, využil jsem zároveň svých zkušeností a poznatků z praxe, jelikož jsem s odsouzenými v denním kontaktu. Z výsledku mého výzkumu vyplývá, že výsledek šetření, který jsem zvolil, potvrdil mé očekávání. Odsouzení, kteří páchají trestnou činnost, jsou vesměs mladí lidé do 35 let. Rodina je nezavrhla a snaží se s nimi udržovat kontakt. Většina odsouzených, kteří jsou umístěni ve Věznici Břeclav, pocházejí z blízkého okolí.

Ve věznici Břeclav pracují ve vlastní režii věznic většinou odsouzení z ostrahy, proto většina dotazovaných má delší tresty. Spousta z nich prošla už několika věznicemi, ve věznici Břeclav se většině odsouzených líbí. Chválí si dobrou stravu a vlídné zacházení personálu. Cítí se však izolováni od světa, poněvadž mají jen omezené možnosti kontaktu s rodinou. Není jim plně umožněno rozvíjet své záliby a tělesně se vybit. Věznice Břeclav byla původně zřízena jako vazební věznice jen s několika vycházkovými dvory. V rámci reprofilace se z vazební věznice stala věznice pro odsouzené muže zařazené do výkonu trestu odnětí svobody s dohledem a s ostrahou. Vycházkové prostory jsou minimální, odsouzení nemají možnost se „vybít“ nebo se projít, proběhnout se. Odsouzení se tak cítí deprimováni, ale to vlastně naplňuje podmínky výkonu trestu v omezení jejich práv.

Provedený výzkum přinesl následující výsledky:

Hypotéza č. 1 se ukázala jako významná, neboť ve více jak 75 % je ve věku do 35 let, 70% dotazovaných je buď svobodných nebo rozvedených a 75% jich dosáhlo vzdělání jen učební obor.

H 1 - verifikováno

Hypotéza č. 2 se plně potvrdila, jelikož většina odsouzených 55% ve věznici Břeclav je z Jihomoravského kraje a většina odsouzených 65% má osobní kontakt s rodinou.

H 2 - verifikováno

Hypotéza č. 3 byla prokázána rovněž, neboť většina má strávit ve výkonu trestu déle jak 3 roky a většina již ve výkonu trestu je déle jak 3 roky.

H 3 - verifikováno

Hypotéza č. 4 se jeví také jako dosti významná, neboť tři čtvrtiny odsouzených vnímá zaměstnance věznice pozitivně, ale nemají možnost vlastního vyžití a většina odsouzených jsou už k systému ve věznici apatičtí.

H 4 - verifikováno

4.2 Socializace odsouzených ve výkonu trestu

Pojem socializace se týká procesu, ve kterém se člověk učí normám, hodnotám, názorové orientaci a vzorcům chování skupiny, k nimž náleží. Socializace je tedy procesem sociálního učení, během kterého se jedinec postupně začleňuje do společnosti, osvojuje si společenskou zkušenost, vědomí, zvyky, postoje, normy sociálních skupin, k nimž náleží.²⁵ Naproti tomu resocializace předpokládá, že osoby, s nimiž má být zacházeno, již prošly socializačním procesem. U mnohých odsouzených však tento proces neproběhl dosud vůbec nebo pouze nedostatečně. Jejich socializace je tedy doháněna až v průběhu výkonu trestu. Jedná se potom o nové začleňování a musíme počítat s tím, že socializační procesy, které v dětství a mládí proběhly chybně, se později mohou, ovšem pouze v omezeném rozsahu, dohánět a korigovat²⁶.

Odívání odsouzených osob

Obecně bych nejprve chtěl znovu, že vězeňské prostředí je specifické po všech stránkách. Jednu z výjimečností představuje také oblečení odsouzených i obviněných osob, kdy charakteristickým oblečením byly tepláky. Oblečení má mimořádný význam pro důstojnost a sebeúctu každého člověka a zvláště ve vězeňském prostředí, kde toto platí dvojnásobně. Neobvyklý charakter a uniformita vězeňského ošacení může ještě více podnítit pocit trpkosti odsouzených osob. S oblečením ve výkonu trestu byl dříve spojován slogan „jít do tepláků“, což znamenal nástup do výkonu trestu. S novým, moderním trendem evropského vězeňství vznikla potřeba obnovy vězeňského oblečení. Hlavním cílem bylo nejen obnovit ošacení, ale současně respektovat důstojnost vězňů.

Do roku 1989 nosili vězni tepláky hnědé a dokonce i růžové. Počátkem 90. let byly vyměněny za tepláky fialové. Do roku 2006 bylo základem oděvu vězňů šedé tričko; k němu pak mají odsouzení šedou mikinu, modrošedé kalhoty a blůzu stejné barvy.

Odlišné oblečení je u vazebně stíhaných osob. Tyto osoby mají béžové bavlněné triko, lahově zelenou mikinu s dlouhým rukávem a tmavě zelené kalhoty, které jsou u pasu staženy do gumy, přestože mají i zapínání na knoflíky. Tento oděv je stejný pro ženy i pro muže.

---

²⁵ Jandourek, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0

²⁶ Resocializace – vybrané kapitoly, České vězeňství č. 2/1996, Praha, VS ČR, ISSN 1213-9297

Právně se problematika oblečení ve věznici odvíjí z ustanovení § 18 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů²⁷, vyplývá, že odsouzeným se poskytují oděvy a další výstrojní součástky podle ročního období. Úprava odívání odsouzených osob je také zakotvena v Evropských vězeňských pravidlech²⁸. Odsouzení jsou pak povinni dbát o čistotu oděvů a udržovat je ve stavu způsobilém k řádnému užívání. Co se týče sportovního oděvu a sportovní obuvi, pak můžou odsouzení mít svůj vlastní pouze při tělovýchovných a sportovních aktivitách (§ 18 odst. 2 citované vyhlášky).

Pokud se jedná o vlastní oděv a obuv, pak jej můžou odsouzení nosit ve věznici s dozorem a ve věznici pro mladistvé v době návštěv, při účasti na bohoslužbách a akcích mimo věznici pořádaných v rámci programu zacházení. Dále pak ve výstupním oddělení v mimopracovní době podle vlastního uvážení, ve věznici s dohledem v mimopracovní době podle svého uvážení (§ 18 odst. 3 citované vyhlášky). Všichni odsouzení mohou nosit vlastní spodní prádlo a ponožky (§ 18 odst. 4 citované vyhlášky).

Z vyhlášky pak dále vyplývá, že výměna vězeňského osobního prádla se provádí nejméně jednou týdně, vězeňského oděvu nebo obuvi podle potřeby a vězeňského ložního prádla jednou za 14 dní. Co se týče výměny vlastního oděvu, prádla nebo obuvi se provádí buď při návštěvách odsouzeného, nebo poštou.

Podle doporučení Evropských vězeňských pravidel²⁹ - vězňům, kteří nemají dostatečné vlastní ošacení, musí být poskytnuto oblečení odpovídající klimatickým podmínkám. Takový oděv v nich nesmí vyvolávat pocit ponížení nebo degradace. Všechny části oděvu musí být udržovány v řádném stavu a v případě potřeby vyměněny. Pokud vězeň obdrží povolení opustit věznici, nesmí být nucen mít na sobě oděv, ze kterého je patrné, že se jedná o vězně. Každý vězeň musí mít k dispozici vlastní lůžko a vhodné vlastní lůžkoviny, které musí být udržovány v dobrém stavu a musí být vyměňovány v takovém časovém intervalu, aby byla zajištěna jejich čistota.

---

²⁷ Zákon č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

²⁸ Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha - Pankrác

²⁹ Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha - Pankrác

Hygiena odsouzených osob

Z ustanovení § 21 odst. 1 a 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů³⁰, vyplývá, že věznice je povinna vytvořit náležité podmínky pro dodržování osobní hygieny tak, aby bylo zajištěno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů. Pokud se jedná o koupání, je umožněno odsouzeným nejméně jednou týdně. V případě pracovního zařazení nebo jiných okolností je odsouzenému umožněno častější koupání. Pokud z provozních nebo energetických důvodů nelze koupání přechodně zabezpečit, musí být vždy zajištěna možnost řádného umytí v teplé vodě. Odsouzení jsou podle potřeby bezplatně stříháni; vlasy a vousy odsouzení udržují čisté (odst. 3 citované vyhlášky).

Odsouzenému, který nemá základní hygienické prostředky ani peněžní prostředky na jejich zakoupení, poskytne správa věznice základní hygienické potřeby v nutném množství a sortimentu (odst. 4 citované vyhlášky).

Podle doporučení Evropských vězeňských pravidel³¹ - všechny části každé věznice musí být stále udržovány v dobrém technickém stavu a čistotě. Při přijetí vězně do věznice musí být cely nebo jiné ubytovací prostory, do nichž je vězeň přidělen, čisté. Vězni musí mít volný přístup k hygienickým zařízením, která jsou zdravotně nezávadná a respektují právo na soukromí. Musí být zajištěno vhodné zařízení, aby se každý vězeň mohl vykoupat nebo osprchovat při teplotě odpovídající klimatickým podmínkám, a to pokud možno denně, nejméně však dvakrát týdně (v případě potřeby i častěji) v zájmu všeobecné hygieny. Vězni musí dodržovat osobní hygienu a dodržovat své ošacení i prostory pro spaní v čistotě a pořádku. Vězeňská správa musí dát vězňům k dispozici potřebné prostředky pro tuto činnost, včetně toaletních potřeb a čistících prostředků. Hygienické potřeby žen je třeba zajistit speciálním opatřením.

Ve věznici Břeclav se koupání u osob ve vazbě provádí dvakrát do týdne. Na ostatních odděleních odsouzených osob, kde mají odsouzení volný pohyb a přístup do sprch, mají možnost koupání v určitý čas. Ten je nastaven pomocí ovládacích hodin s instalovaným termostatickým ventilem. Sprchy jsou vybaveny sprchovými panely s elektronickým spínačem, který po stlačení uvolní určité, stanovené množství vody. Tato činnost (mačkání

---

³⁰ Zákon č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

³¹ Evropská vězeňská pravidla Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha - Pankrác

spínače) se musí při sprchování stále opakovat. Úsporným režimem sprchových panelů dochází k úspoře vody. Koupelna je dále vybavena umývadly a zrcadly.

Někteří odsouzení, kteří mají možnost koupat se sami, hygienu zanedbávají a nepříjemně páchnou. Dochází pak ke konfliktům s dalšími odsouzenými, se kterými mají tyto osoby společnou ložnici. V praxi nelze tyto osoby donutit k tomu, aby dodržovali pravidelnou hygienu.

Na druhou stranu jsou i takoví odsouzení, kteří se sprchují 2 x denně ve stanovených časech. Myslím si, že by bylo výhodnější instalovat do koupelen nové sprchové panely jako je tomu v nově zřizovaných věznicích jako např. sociální zařízení ve Věznici Rapotice. V této věznici jsou instalovány žetonové sprchové panely, kdy každý odsouzený (nepracující) dostane 2 žetony na týden. Tím má jasně stanovenou dávku koupání, která odpovídá zákonu. Tímto věznice ušetří spoustu peněz za energii i za vodu.

Odsouzené osoby, se kterými jsem prováděl výzkum (viz. výše) jsou všichni pracovně zařazení v prostorách věznice. Někteří mají možnost provádět hygienu přímo na pracovišti, kde pracují. Vesměs toho využívají tzn. že po ukončení pracovní doby se sprchují (např. kuchaři, zaměstnanci v dílnách). Ostatní pracující odsouzení jsou nuceni po pracovní činnosti sprchovat se na oddělení.

Stolování odsouzených osob

Právní předpisy garantují odsouzeným osobám poskytování pravidelné stravy za stanovených podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví. Přihlízejí rovněž k jejich zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic odsouzených. Z podzákoných předpisů potom plyne, že obviněným a odsouzeným ředitel věznice na návrh zařazovací komise přiznává jednu ze stanovených stravních norem. Každá z nich je zvlášť definovaná a přiznávána individuálně na základě splnění příslušných kritérií pro její přiznání³².

Pokud se jedná o výdej stravy, pak je odsouzeným strava buď osobně vydávána v jídelnách (obědy) nebo rozvážena na oddělení. Jídlo je servírováno v hliníkových ešusech, plastových miskách či v tzv. jídelních tabletech. Odsouzení mají k dispozici lžičky, v mírnějších typech věznic kompletní příbor, v přísnějších typech příbor plastový. Ešusy a misky si odsouzení umývají sami buď rovnou v jídelně, nebo na odděle.

---

³² Sbírnka nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, č. 4/2008

Podle doporučení Evropských vězeňských pravidel³³ – vězňům musí být poskytnuta strava s přihlédnutím jejich věku, zdravotnímu a tělesnému stavu, náboženskému přesvědčení, kulturních zvyklostí a charakteru vykonávané práce. Požadavku na stravu, včetně jejího minimálního kalorického a proteinového obsahu, musí být stanoveny v národní legislativě. Jídlo musí být připravováno i podáváno při dodržení hygienických pravidel. Denně se musí podávat tři jídla s rozumně stanoveným časovým intervalem. Každý vězeň musí mít stálý přístup k čisté pitné vodě. Lékař nebo diplomovaná sestra musí nařídit změnu stravy u konkrétního vězně, pokud je to nutné z lékařských důvodů.

Věznice Břeclav nemá zřízenou jídelnu pro odsouzené, tudíž nelze hodnotit kulturu stolování jako takovou. Část odsouzených stravu konzumuje buď v kulturních místnostech nebo na ložnicích. Obviněné osoby konzumují stravu na celách.

Zhruba jedna třetina odsouzených ve Věznici Břeclav dostává jídlo na tabletech, na ostatních odděleních, kde se musí dopravovat strava výtahem, se jídlo vydává z termoforů na talíře. Nádobí pak vracejí odsouzení zpět do kuchyně, kde je pro tyto účely zabudována průmyslová myčka.

Jídlo pro odsouzené a obviněné připravují sami odsouzení (jako zaměstnanci). Vedoucí zaměstnanec referátu stravování a výživy následně kontroluje a ochutnává kvalitu zhotovených jídel. O víkendech nebo v nepřítomnosti zaměstnance tuto roli přebírá vrchní dozorce strážní služby.

Jídelní lístek, který sestavuje pověřený zaměstnanec referátu stravování a výživy podle platných receptur, schvaluje lékař a ředitel věznice. Strava pro odsouzené je pestrá, doporučené dávky potravin jsou vyrovnané. Pořádek a hygiena ve vězeňské kuchyni a v přilehlých prostorách jsou dodržovány a pravidelně kontrolovány. Jedenkrát týdně dochází do věznice také nutriční terapeutka, se kterou zaměstnanci referátu stravování a výživy konzultují především sestavování jídelních lístků pro vězně s nařízenými dietami.

Odsouzení ve věznici s dohledem, dozorem nebo odsouzení zařazení na výstupní oddělení si mohou, pokud to podmínky ve věznicích dovolují, připravovat stravu sami z nakoupených surovin ve vězeňské kantýně.

Pokud nemají odsouzení možnost připravit si sami teplé nápoje (káva nebo čaj), musí jim být poskytnuta nejméně dvakrát denně vřelá voda. Většina věznic již odsouzeným či obviněným dává k dispozici vařiče či rychlovarné konvice. V souvislosti s úsporami energií je

---

³³ Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha - Pankrác

však možno tyto spotřebiče většinou používat jen ve vymezený čas. Cely jsou vybaveny umyvadlem s tekoucí vodou (ve valné většině pouze studenou).

Ve Věznici Břeclav jsou na všech odděleních odsouzených osob (mimo vazebních cel) zřízeny kuchyňky, kde mají možnost si odsouzení uvařit čaj nebo kávu. K dispozici mají také mikrovlnou troubu, konvici a vařič. Na výstupním oddělení mají odsouzení zakoupenou elektrickou troubu, kde si sami vaří a pečou svá jídla a tím se učí samostatnosti pro život na „svobodě“ a také kultuře stolování.

Pokud se jedná o poskytování léčebné výživy u odsouzených osob, pak tato je nedílnou součástí léčebného režimu. O přiznání léčebné výživné stravy, jejím druhu a délce trvání rozhoduje příslušný lékař.

Léčebná výživa zahrnuje základní diety, speciální diety, které stanovuje ošetřující lékař, a standardizované dietní postupy. Změny léčebné výživy, ke kterým došlo na podkladě předpisu ošetřujícího lékaře, je nutno provádět tak, aby nemocní dostali předepsanou výživu nejpozději do 48 hodin od zařazení do příslušného seznamu osob s nařízenou dietou. Odsouzené osoby s přiznanou léčebnou výživou pak nelze zařazovat na pracoviště, kde není tato výživa zabezpečena. Co se týká nároku uvězněných osob na dietu, v zásadě platí, že nemocným odsouzeným je přiznávána stejná lékařská péče jako nemocným v civilních zařízeních, pouze s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu. O nutnosti příslušné léčby s ohledem na život a zdraví nemocného rozhoduje lékař. V praxi je samozřejmě třeba zvažovat bezpečnostní rizika i provozní náročnost na jedné straně a zdravotní potřebnost příslušného opatření na druhé straně.

Ještě bych se chtěl zmínit o vězňených osobách s jinými stravovacími návyky a jejich stolování. Odsouzené osoby, které mají z důvodů kulturní nebo náboženské tradice odlišné stravovací návyky a z tohoto důvodu odmítají konzumovat běžnou stravu, může být poskytnuta strava, která není v rozporu s jejich vírou, přesvědčením, a to pouze na základě písemné žádosti a za předpokladu, že to umožňují podmínky věznice. Podmínkami věznice se rozumí zejména

- vybavení kuchyně vhodným technologickým zařízením,
- kvalifikace personálu,
- dostupnost odpovídajících surovin,
- zajištění zdravotní nezávadnosti připravované stravy.

Věznice Břeclav v současné době nemá žádné osoby s odlišnými stravovacími návyky. Běžně jsou však podávány diety. Osoby, s nimiž jsem prováděl průzkum, mají normální, běžnou stravu.

V závěru této kapitoly bych chtěl uvést, že Evropský vězeňský systém včetně České republiky čerpá především z „Evropských vězeňských pravidel“³⁴. Těmito pravidly se řídí státy, které jsou členy Rady Evropy. Uvedená pravidla čerpají z historických pramenů penologie, standardních pravidel OSN pro zacházení s vězni a samozřejmě pozitivních poznatků z praxe při nápravě odsouzených. Evropská vězeňská pravidla se ve svém obsahu zabývají diferenciací vězněných osob, ubytováním, osobní hygienou, oděvem, stravováním, zdravotní péčí, kázeňskými tresty pro odsouzené, informovanosti vězňů, náboženskou a morální péčí, přiměřenými donucovacími prostředky proti vězňům a také specifikací vězeňského personálu.

---

³⁴ Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha - Pankrác

5. Působení etické stránky výchovy na odsouzené ve výkonu trestu

Obecně bych chtěl uvést, že v průběhu výkonu trestu odnětí svobody je omezen či přerušen výkon určitých činností, zájmů, koníčků odsouzených osob. Účelem výkonu trestu odnětí svobody je pak chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestných činů a dále přizpůsobit výchovu odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život.

Výchova ve věznicích je důležitým prostředkem práce s vězněm, přispívá k humanizaci vězeňství a dále je důležitým prostředkem k umožnění opětovného zařazení propuštěného vězně do společnosti. Výchova by podle tohoto doporučení měla zahrnovat základní vzdělání, odbornou výchovu, kulturní a tvořivé činnosti, tělesnou výchovu a sporty, sociální výchovu a možnost navštěvovat knihovnu.

V následující části bakalářské práce se budu věnovat oblasti působení krásy umělecké a mimoumělecké ve Věznici Břeclav.

5.1 Působení krásy umělecké

Ze své praxe vím, že v případě vězných osob patří výtvarné činnosti mezi nejrozšířenější formu aktivit. Vězněné osoby tak někdy vědomě, jindy nevědomě, projektují do těchto činností svůj aktuální psychický stav a sociální situaci, ve které se momentálně nacházejí.

Ve Věznici Břeclav je v rámci programů zacházení s odsouzenými zřízen malířský kroužek. V něm odsouzení při tvůrčí činnosti utíkají do svých myšlenek a fantazií a snaží se vše zachytit ve svých dílech, které následně vystavují v prostorách věznice. Většina chodeb je již vyzdobena jejich obrazy. Když procházím chodbami, a nejen já, občas se zastavím, zkoumám namalovaný obraz a přemýšlím, co tím asi chtěl odsouzený říct nebo vyjádřit. Odsouzeným tato výtvarná činnost přináší velkou radost, protože mohou realizovat své záliby a rychleji jim tak utíká čas ve výkonu trestu.

Umělecká fantazie je pro člověka velmi důležitá, protože v něm vytváří smysl pro krásu a snaží se stát se lepším. Proto je podle mého názoru tento kroužek velmi důležitý, a určitě i pro ostatní odsouzené je velkým přínosem. Odsouzení mnohdy zjišťují, že je ve světě taky něco krásného a, že se člověk může zatoulat i do svých myšlenek. Pro socializaci je umělecká krása velmi významná.

Dalším kroužkem, který je ve věznici zřízen, je keramický kroužek. V něm se odsouzení snaží vytvořit z hlíny zvířata, postavy lidí nebo jiné zajímavé předměty. Rovněž

tyto výtvary jsou umístěny na různých místech ve věznici. I tato činnost je naplňuje a dává jim pocit něčeho krásného, i když jejich díla jsou občas velmi humorná.

Odsouzený při práci

5.2 Působení krásy mimoumělecké

Krásu mimoumělecká je rovněž v případě odsouzených osob velmi důležitá. Hovoříme o estetice, což je předmět, který zkoumá estetika. Krása však neexistuje nezávisle na nás, vše, co nás obklopuje posuzujeme, a to se týká i předmětů mimouměleckých a přírody.

Ve Věznici Břeclav je vytvořen foto kroužek. Z řad odsouzených osob je o něj dost velký zájem. V tomto kroužku se odsouzení učí základům fotografování. K velmi důležité činnosti tohoto foto kroužku patří vycházky resp. toulky přírodou. Odsouzení pod vedením vychovatele a speciálního pedagoga chodí na procházky do lužních lesů, pozorují přírodu a vše, co s ní souvisí. Fotografiemi zachycují vše, co je v přírodě krásné, pozoruhodné. Rovněž se procházejí Pálavou, která také skýtá velké množství krásy.

Odsouzení také jezdí na výlety. Navštívili zámek v Lednici a ve Valticích. Rovněž krásu historických budov patří ke krásě mimoumělecké. Fotografie těchto historických objektů bývají hodně vydařené, lze říct, že sami odsouzení z nich mají velkou radost.

Tak jako obrazy, tak i fotografiemi jsou vyzdobeny chodby ve věznici. I v tomto případě můžu říct, že se u nich většina zaměstnanců věznice zastavuje a obdivuje jejich krásu, nápaditost. Odsouzení tak svojí činností poznávají přírodu, krásu a učí se mít rádi to, co nás v životě obklopuje.

Ve věznici Břeclav byl také zřízen zahradnický kroužek, v němž se odsouzení učí jak zacházet s živou přírodou. Všechny rostliny, které jsou umístěny ve věznici, jsou buď v truhlících nebo v květináčích. Je tomu tak proto, že věznice nemá travnatou plochu, pouze asfaltovou plochu. Ta je hodně zkrášlena kytkami a stromky v květináčích; už to není ten smutný pohled na asfalt, jako tomu bývalo kdysi. Odsouzení se o stromy a keře hezky starají, průběžně je zastřihávají a zalévají. V době vánočních svátků si zase vzrostlejší stromy zdobí elektronickými svíčkami, aby si navodili vánoční atmosféru. Odsouzení, kteří se nedostanou na vycházky a do přírody, se hodně pohybují po dvoře, a to i po skončení pracovní doby a nahrazují si tak alespoň trochu styk s přírodou, která mnohým schází.

Krása mimoumělecká zahrnuje i duchovní stránku. Patří zde rozmluvy s duchovním, pohovory s psychologem. Také tato činnost je pro odsouzené osoby důležitá, protože i promluvou je možné najít útěchu, krásno, v některých případech najít sám sebe.

Foto odsouzeného z výletu na Pálavu – Dívčí hrad

6. Postpenitenciární péče

Dlouhý výkon trestu odnětí svobody podlomí zdravé sebevědomí každého člověka a tím částečně znejistí jeho chování na svobodě. Pokud se jedná o osobu, kterou po propuštění z výkonu trestu nikdo nečeká, ponese její další život velká rizika, jejichž zvládnutí bude mnohdy nad její síly. Přece jen si sebou nese do normálního života „cejch kriminálního“, což bude mít uvedeno v dokumentech. Slabí jedinci se pak ve velmi krátké době ocitnou zpět „za mřížemi“.

Ztráta sociální vazby na rodinu v průběhu výkonu trestu může vest k tomu, že jedinec začne hledat zázemí v kriminálních partách, což vede k fixaci na známosti získané ve věznici, které za spolupůsobení návyku na vězeňské prostředí posilují nesamostatnost, neschopnost najít a udržet si práci, čímž dochází k další zadluženosti. Nepříznivě působí i délka výkonu trestu, protože právě ta má podstatný vliv na ztrátu rodinného zázemí.³⁵

Předpropouštěcí (výstupní) fáze výkonu trestu odnětí svobody je doba posledního půlroku, nebo minimálně posledních tří měsíců před propuštěním odsouzeného. V tomto období je odsouzený přeřazen do specializovaného tzv. předpropouštěcího oddělení. Toto oddělení bohužel není zřízeno ve všech věznicích. Jedná se o celkovou přípravu odsouzeného na život, jsou mu poskytnuty základní informace o změnách, které nastaly v civilním životě po dobu jeho věznění.

Před vlastním propuštěním z věznice je odsouzený vybaven určitou finanční částkou tak, aby se mohl dopravit do místa trvalého bydliště běžným dopravním prostředkem a mohl se také stravovat, a to do doby nejbližšího otevření úřadovny příslušného sociálního kurátora. Propuštěný z výkonu trestu by měl z věznice odejít v přiměřeném obutí a ošacení. Konkrétní případy pak řeší věznice s Charitou nebo Českým červeným křížem.

Postpenitenciární péči v rámci státu zajišťují především sociální pracovníci a sociální kurátoři. Nařízenou formu následné sociální péče v rámci probačního dohledu zajišťuje Probační a mediační služba dle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě³⁶. První cesta propuštěného jedince z věznice vede za sociálním kurátorem. Dostaví se k němu s dokladem o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kurátor odevzdá uvedený doklad na oddělení sociální péče. Odtud by se měl propuštěný dostavit na úřad práce. Úřad práce zařadí

---

³⁵ Sochůrek, J. Kapitoly z penologie, III. díl: Negativní jevy ve vězení. 1. Vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, ISBN978-80-7372-205-0

³⁶ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

propuštěného do evidence uchazečů o zaměstnání a dá mu typy, kde by se mohl o práci ucházet. V případě, že práci nenajde bude žádat o podporu v nezaměstnanosti. Pokud propuštěnému nárok na podporu nevznikne, obrátí se na příslušný městský či obecní úřad, konkrétně na sociální odbor, který mu zajistí příjem sociální podpory. Stále by měl být v neustálém kontaktu se sociálním kurátorem a informovat ho o své situaci. Sociální kurátor mu může pomoci zajistit alespoň provizorní ubytování v rámci státních i charitativních zařízení.

Důležitým předpokladem pro budoucí zařazení do společnosti před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody je mít včas zajištěno bydlení a zaměstnání, což je také práce pro sociální pracovníce a sociální kurátory.

Specifická oblast sociální péče o člověka, který prošel trestním řízením a výkonem trestu nebo ochranným léčením a ochrannou výchovou se nazývá **postpenitenciární péče**.

Jedná se o určitou nabídku sociální služby, která představuje následnou prevenci tzn. prevenci recidivy trestné činnosti. Obsah postpenitenciární péče je určen sociální politikou státu. Podílí se na dosažení nápravy odsouzeného po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Za tímto účelem je rozvíjena spolupráce se státními institucemi, společenskými a církevními organizacemi, které plněním svých úkolů v oblasti speciální péče o propuštěné vězně vytvářejí předpoklady pro integraci jedince do společnosti (např. azylové domy, úřady práce).

V rámci postpenitenciární péče je odsouzeným poskytována:

- pomoc při hledání pracovního zařazení,
- pomoc při zprostředkování ubytování,
- finanční podpora,
- pomoc při začlenění do sociálního prostředí,
- sociálně výchovné a poradenské působení ve věcech sociálně právních.

6.1 Subjekty postpenitenciární péče

K subjektům postpenitenciární péče patří sociální pracovník, sociální kurátor, Probační a mediační služba ČR. K jednotlivým subjektům níže uvedu stručnou charakteristiku.

*Sociální pracovník*³⁷ – je pracovníkem Vězeňské služby České republiky, tzn. působí ve všech typech věznic na území České republiky. Jeho náplní práce je pomoci obviněné nebo odsouzené osobě orientovat se v civilním životě, uspořádat si vztahy ke svým nejbližším, k rodině. Zároveň pomáhá při řešení někdy složitých sociálních situací odsouzených. Lze tedy shrnout, že sociální pracovník vlastně připravuje odsouzenou osobu na život ve společnosti.³⁸

Sociální kurátor – tato osoba je pracovníkem příslušného úřadu. Kurátor pro občany méně přizpůsobivé poskytuje sociální péči a dospělým jedincům pomoc při vyšetřovací fázi, zmírňuje sociální důsledky pobytu ve vězení. V neposlední řadě spolupracuje se sociálním pracovníkem ve věznici a připravuje odsouzenou osobu na život v podmínkách vězení.

Kurátor pro mládež – tato osoba se stará o děti a mladistvé, kteří se dopustili trestné činnosti nebo mají závažné výchovné problémy. Rovněž poskytují sociálně právní poradenství, sociálně výchovnou péči a pomoc. Také se zúčastňují soudního řízení ve věcech trestních i občanskoprávních jako opatrovníci dětí.

Sociální kurátor pro dospělé – jde o specializovaného pracovníka sociálního odboru, jehož posláním je poskytnout sociální pomoc občanům společensky nepřizpůsobivým, osobám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, osobám závislým na alkoholu a toxikomaniích nebo také osobám, které žijí nedůstojným způsobem po propuštění z výkonu ústavní a ochranné léčby.

Probační a mediační služba – úkolem této organizační složky státu je zajištění dohledu a kontroly pachatele na základě rozhodnutí soudu, integrace pachatele do společnosti, a to bez dalšího porušování zákonů. Mediaci má široké uplatnění v trestní justici a je jedním z nástrojů řešení trestného činu a jeho následků mezi pachatelem a poškozeným. Mediaci vede odborník na řešení konfliktů – mediátor, který jednání řídí, zachovává vstřícný a vyvážený přístup k oběma stranám a napomáhá jim nalézt řešení, nejen v oblasti náhrady škody, ale i vysvětlení, proč k trestnému činu došlo.

Poškozenému mediace nabízí možnost pochopení situace, okolností a zvyšuje pravděpodobnost rychlé náhrady škody. Obviněnému umožňuje vyjádření omluvy

---

³⁷ NGŘ VS ČR č. 26/2006, kterým se stanoví úkoly občanských zaměstnanců a přísl. VS ČR při zabezpečování VTOS

³⁸ Matoušek, O. Metody a řízení sociální práce. Portál, Praha, 2003 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

poškozenému, vysvětlení svého jednání a odčinění důsledků spáchaného trestného činu. Mediace je provázaná s trestním řízením a její výsledky jsou v něm také zohledněny.

6.2 Propuštění odsouzeného z výkonu trestu a jeho zařazení se do života

Některé věznice mají zřízena výstupní oddělení, v některých tato oddělení zřízena nejsou. V podstatě se jedná o samostatné pokoje typu garsonky, do nichž jsou odsouzené osoby přeraženy a připravují se na pobyt na svobodě (sami si uklízejí, perou, vaří si apod).

Ve Věznici Břeclav jsou na každém oddělení zřízeny výstupní ložnice, kde odsouzení vykonávají výše uvedené činnosti. Odsouzeného má před propuštěním na starosti sociální pracovnice. Ta je povinna dva měsíce před propuštěním vést s odsouzeným tzv. výstupní rozhovor, aby zjistila celkovou situaci odsouzeného, možnost případného pracovního uplatnění, zajištění bydlení.

Jakmile odsouzenému uplyne doba výkonu trestu, může být propuštěn na svobodu. Zákon umožňuje i podmíněné propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, a to na základě žádosti odsouzeného. O žádosti pak rozhoduje soud. Přihlíží se zejména k tomu, jaké má odsouzený chování, zda má poctivý vztah k práci, musí také absolvovat přerušeni výkonu trestu bez problémů. Rovněž se přihlíží k délce uděleného trestu a jeho skutečně vykonanému trestu. Každá žádost o podmíněné propuštění je posuzována individuálně s přihlédnutím k osobě, která o propuštění žádá.

Organizačně propuštění z Věznice Břeclav zajišťují příslušné odbory věznice, a to správní oddělení, ekonomické oddělení a zdravotní středisko.

Správní oddělení vystaví příslušnou dokumentaci s poučením, které musí odsouzený podepsat, dále obdrží zpět své doklady a písemnosti. *Ekonomické oddělení* s odsouzeným vyřizuje nároky a pohledávky. Před propuštěním z výkonu trestu je u odsouzeného provedena *zdravotním střediskem* výstupní prohlídka. Odsouzená osoba je dále před propuštěním povinna odevzdat vězeňský oděv, lůžkoviny a další věci, které měla zapůjčené.

Přesně ve stanovenou hodinu je odsouzený povinen opustit věznici. Pak už záleží jen na něm, jak si svůj nový život zařídí. Zda to bude jen otázka času a ocitne se zpátky „za mřížemi“ nebo povede plnohodnotný život řádného občana.

Věznice již nemá žádnou zpětnou vazbu o tom, jak si propuštěný v životě vede, zda se vydal tou správnou cestou, zda pochopil význam a dopad trestu odnětí svobody.

ZÁVĚR

Se stavem společnosti velmi úzce souvisí kriminalita a další sociálně patologické jevy. Je to reakce jak na společenské změny, tak i na problémy, které se ve společnosti vyskytují. Z praxe vím, že v současné době kriminalita stále narůstá. Stav odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody jsou přeplněné a velké množství odsouzených osob čeká na nástup výkonu trestu v civilu. Smutné je, že mezi odsouzenými osobami je stále více mladistvých osob, odsouzených např. za narkomani, alkoholismus, hazardní hry, za rasově motivované útoky, násilí. Výše uvedené trestné činy (a nejen výše vyjmenované) jsou velkým společenským problémem.

Věznice v Břeclavi sice nemá oddělení pro odsouzené ženy, ale vím, že kriminalita žen velmi narůstá, což je hodně smutné. Jedná se opět o narkomani, alkoholismus, prostituci, násilí a co je horší i vraždy narozených dětí.

Ve srovnání s minulostí dochází k větší brutalitě i agresivitě pachatelů, a to bez ohledu na to, je-li pachatelem muž či žena. Výrazně se také snižuje věková hranice odsouzených osob.

Ve své bakalářské práci jsem se snažil přiblížit základní problematiku socializace odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále jsem chtěl seznámit s tím, že existují *programy zacházení s odsouzenými osobami* a jejich podstatu. Mám za to, že důležitou součástí je také následný přechod odsouzených osob do normálního, běžného života.

V praktické části jsem zaměřil na zkoumání života odsouzených osob ve výkonu trestu, na jejich zájmy, záliby. Z výsledku mého výzkumu vyplývá, že výsledek šetření, který jsem zvolil, potvrdil mé očekávání. Odsouzení kteří páchají trestnou činnost jsou vesměs mladí lidé do 35 let. Rodina je nezavrhlá a snaží se s nimi udržovat kontakt. Většina odsouzených, kteří jsou umístěni ve Věznici Břeclav pocházejí z blízkého okolí. Spousta z nich prošla už několika věznicemi, ve věznici Břeclav se většině odsouzených líbí. Chválí si dobrou stravu a vlídné zacházení personálu. Cítí se však izolováni od světa, poněvadž mají jen omezené možnosti kontaktu s rodinou. Věznice Břeclav byla zřízena jako vazební věznice jen s několika vycházkovými dvory. Po profilaci na věznici nemají odsouzení kde se vybit, projít se nebo proběhnout. Odsouzení se tak cítí deprimováni.

Závěrem uvádím, že kriminalita a resocializace pachatelů trestných činů není jen výhradně problémem osobnosti člověka, ale současně i problémem politickým, ekonomickým, problémem životního stylu a mnohdy i předsudků. Po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody chtějí někteří odsouzení žít normální, běžný život. Jsou jedinci, kteří si své předsevzetí splní, zařadí se do života a jsou plnohodnotnými občany. Bohužel jsou

i takoví, kteří po opuštění věznice, jakmile narazí na nějaké životní překážky, které nejsou schopni zvládnout buď sami, nebo s cizí pomocí, se po nějaké době vracejí zpět do výkonu trestu. Všechna snaha a vynaložené úsilí tzn. příprava odsouzeného na život v civilu včetně nemalých finančních prostředků je pak k ničemu, když se po krátké době dotyčná osoba vrátí zpět za mříže.

RESUME

Bakalářská práce je zaměřena na socializaci odsouzených osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Svoji práci jsem rozdělil do několika kapitol a podkapitol podle předem stanoveného zadání práce.

V první kapitole jsem se snažil obecně osvětlit základní pojmy související s vězeňstvím, s osobností odsouzeného, s klasifikací odsouzených vztahující se k procesu socializace. Ve druhé kapitole práce se věnuji osobám, kteří se v rámci své profesní činnosti věnují odsouzeným osobám. Třetí kapitola pojednává o tom, co jsou programy zacházení s odsouzenými osobami, jaký je jejich obsah a možné překážky.

Praktickou část, tzn. výzkum, jsem zaměřil na zkoumání života odsouzených osob ve výkonu trestu, jejich zájmy, záliby. Výzkum jsem prováděl metodou řízeného rozhovoru, využil jsem zároveň svých zkušeností a poznatků z praxe, jelikož jsem s odsouzenými v denním kontaktu. Z výsledku mého výzkumu vyplývá, že odsouzení, kteří páchají trestnou činnost, jsou vesměs mladí lidé do 35 let. Rodina je nezavrhlá a snaží se s nimi udržovat kontakt. Většina odsouzených, kteří jsou umístěni ve Věznici Břeclav, pocházejí z blízkého okolí. Spousta z nich prošla už několika věznicemi, ve věznici Břeclav se většině odsouzených líbí. Chválí si dobrou stravu a vlídné zacházení personálu. Cítí se však izolováni od světa, poněvadž mají jen omezené možnosti kontaktu s rodinou.

Dále jsem se zaměřil v rámci socializace odsouzených ve výkonu trestu na odívání, hygienu a stolování. V páté kapitole jsem se snažil zdokumentovat působení krásy etické stránky výchovy na odsouzené zejména na působení krásy umělecké a mimoumělecké. Poslední kapitolou jsem chtěl přiblížit postpenitenciární péči, vysvětlit zde základní pojmy. Zabývám se zde také osobností odsouzeného po propuštění z výkonu trestu.

ANOTACE

V bakalářské práci nazvané „Socializační vliv kultury na odsouzené ve výkonu trestu“ jsem chtěl v první řadě osvětlit základní pojmy související s vězeňstvím, následně seznámit s programy zacházení odsouzených osob, s jejich obsahem a možnými překážkami. V praktické části jsem zkoumal život odsouzených osob ve výkonu trestu, jejich zájmy, záliby. Zaměřil jsem se zejména u odsouzených osob na odívání, hygienu a stolování. Dále jsem zdokumentoval působení krásy etické stránky výchovy na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody zejména na působení krásy umělecké a mimoumělecké. Poslední oblastí, kterou jsem se zabýval je postpenitenciární péče.

KLÍČOVÁ SLOVA: socializace, odsouzený, výkon trestu odnětí svobody, programy zacházení, odívání, hygiena, stolování, etická stránka výchovy, krása umělecká, krása mimoumělecká, postpenitenciární péče.

ANNOTATION

The thesis entitled "The socialization influence of culture on convicts in prison," I wanted to first explain the basic concepts related to the penitentiary, then familiar with the treatment programs of sentenced persons, with their content and possible obstacles. In the practical part, I examined the life of convicted persons in prison, their interests, hobbies. I focused mainly on persons convicted for clothing, hygiene and table manners. I also documented the effect of ethical beauty site training to prisoners in the prison in particular work of art and non-artistic beauty. The last area that I dealt with the after-care.

KEY WORDS: socialization, convict, execution of custodial sentence, treatment programs, clothing, hygiene, dining, ethical aspects of education, beauty of art, non-artistic beauty, after-care

Seznam literatury:

- Zákon č. 1/1993 Sb., Usnesení předsednictva ČNR Ústava ČR
- Zákon č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
- Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- Coyle, A.: Řízení věznic v čase změn. Praha: Tiskárna Pankrác, 2004. ISSN 1213-9297.
- Gavora, P.: Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- Hála, J.: Teorie a praxe vězeňství I. České Budějovice. TISK, 1997. ISBN 80-7040-235-0.
- Holešovský, F.: Příspěvek k problematice cílů výchovy zvláště výchovy estetické, Praha: Academia, 1971.
- Jandourek, J.: Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- Jůza, V.: Estetická výchova, Praha: SPN 1970.
- Kraus, B., Hroncová, J.: Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.
- Kopřiva, K.: Lidský vztah jako součást profese. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7367-181-6.
- Matoušek, O.: Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2003 1. vyd. Praha: Portál, 2003.
- Netík, K., Netíková, D., Hájek, S.: Psychologie v právu. Praha: C. H. Beck, 1997.
- Petráčková, V., Kraus J a kol: Akademický slovník cizích slov, heslo penologie, Praha: Academia 1995, ISBN 80-200-0497-1.
- Radvan, E., Vavřík, M.: Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS, 2009.
- Sochůrek, J.: Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání, 1. Vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, ISBN 978-80-7372-203-6.
- Sochůrek, J.: Kapitoly z penologie, II. díl: Teorie a praxe zacházení s vězňenými. 1. Vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, ISBN 978-80-7372-204-3.

Sochůrek, J.: Kapitoly z penologie, III. díl: Negativní jevy ve vězení. 1. Vydání, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, ISBN978-80-7372-205-0.

Urban B.: Kapitoly z dějin estetické výchovy, Praha: SPN 1968.
ISBN 80-7178-548-2.

České vězeňství 2/2011. Praha: VS ČR, ISSN 1213-9297.

Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Rady Evropy č. R/87/3, Praha, VV Praha- Pankrác, 1996.

Resocializace – vybrané kapitoly. Časopis České vězeňství č. 2/1996

NGŘ VS ČR č. 4/2008, stravování ve VS ČR

NGŘ VS ČR č. 26/2006, kterým se stanoví úkoly občanských zaměstnanců a příslušníků VS ČR při zabezpečování VTOS

Koncepce rozvoje Českého vězeňství do roku 2015, příloha časopisu České vězeňství

Internetové stránky:

<http://www.vscr.cz>